

ΤΖΕΪΜΣ Π. ΣΤΑΪΕΡ

Το FACEBOOK στη ζωή των παιδιών μας

Οδηγός για το πώς να μεγαλώνουμε τα παιδιά μας
στην ψηφιακή εποχή

Μήπως πρέπει
να απαγορεύω
τα βίαια βιντεοπαιχνίδια;

Υπάρχει προστασία
για τα παιδιά
στο διαδίκτυο;

Σε ποιον στέλνει
μηνύματα
όλη την ώρα
το παιδί μου;

Σε ποια ηλικία μπορούν
τα παιδιά να είναι
στο Facebook;

ΤΟ FACEBOOK
ΣΤΗ ΖΩΗ
ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΑΣ

Σειρά: ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Συγγραφέας και τίτλος πρωτοτύπου
James P. Steyer, *Talking Back to Facebook*

Copyright © 2012 by James Steyer
Foreword copyright © 2012 by Chelsea Clinton

Published by arrangement with the original publisher,
Simon & Schuster, Inc

Παραγωγή: ΜΙΝΩΑΣ Α.Ε.Ε.
1η έκδοση: Ιανουάριος 2013

Μετάφραση: Βούλα Αυγουστίνου
Επιμέλεια κειμένου: Αποστόλης Κορκολής
Σχεδιασμός εξωφύλλου – Σελιδοποίηση: Ιάκωβος Ψαρίδης
© Φωτογραφίας εξωφύλλου: Shutterstock.com

Copyright © για την παρούσα έκδοση:
Εκδόσεις ΜΙΝΩΑΣ
Τ.Θ. 504 88, 141 10 Ν. Ηράκλειο, ΑΘΗΝΑ
τηλ.: 210 27 11 222 – fax: 210 27 11 056
www.minoas.gr • e-mail: info@minoas.gr

ISBN 978-960-481-969-0

ΤΖΕΪΜΣ Π. ΣΤΑΪΕΡ

ΤΟ FACEBOOK ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΑΣ

Οδηγός για το πώς να μεγαλώνουμε
τα παιδιά μας στην ψηφιακή εποχή

Μετάφραση: Βούλα Αυγουστίνου

Στα παιδιά μου: Λίλυ, Κερκ, Κάρλυ και Τζέσσι.
Εσείς είστε ο λόγος που έγραψα αυτό το βιβλίο
και είστε το παν για μένα... Και, ευτυχώς, ξέρετε όλοι
πώς να αντιλέγετε στον μπαμπά σας.

Περιεχόμενα

Πρόλογος της Τσέλι Κλίντον	11
Εισαγωγή	17

Μέρος 1

Ψηφιακά Μέσα

Σχέσεις, προσοχή/εθισμός και ιδιωτικότητα

Κεφάλαιο 1	
Σχέσεις: Επαφή, οικειότητα και αυτοεικόνα	33
Κεφάλαιο 2	
Ζητήματα προσοχής και εθισμού:	
Ο εγκέφαλος του παιδιού μπροστά στον Η/Υ	59
Κεφάλαιο 3	
Η απώλεια της ιδιωτικότητας:	
Γιατί κινδυνεύει το παιδί σας	77
Κεφάλαιο 4	
Το τέλος της αθωότητας	110
Κεφάλαιο 5	
Δεχόμαστε τα θετικά των ψηφιακών μέσων	128

Μέρος 2

Γονική Συμπεριφορά 2.0

Καίριες συμβουλές βασισμένες στην κοινή λογική

Ηλικίες από τη γέννηση μέχρι δύο ετών	145
---------------------------------------	-----

Ηλικίες από τριών μέχρι τεσσάρων ετών	158
Ηλικίες από πέντε μέχρι έξι ετών	176
Ηλικίες από επτά μέχρι οχτώ ετών	198
Ηλικίες από εννιά μέχρι δέκα ετών	220
Ηλικίες από έντεκα μέχρι δώδεκα ετών	243
Ηλικίες από δεκατριών μέχρι δεκαπέντε ετών	263
Συμπέρασμα	
Αντιμιλώντας και ξαναπαίρνοντας τον έλεγχο στα χέρια μας	286
Ευχαριστίες	292
Σημειώσεις	298
Ευρετήριο	315

Πρόλογος της Τσέτσι Κλίντον

Όταν ήμουν μικρή –δηλαδή, μέχρι να πάω στο κολέγιο– οι γονείς μου είχαν θέσει ξεκάθαρους κανόνες σχετικά με τη χρήση των ΜΜΕ, όπως μου είχαν βάλει κανόνες για την κατανάλωση δημητριακών με ζάχαρη και όπως μου επέτρεπαν να τρώω πίτσα μόνο τα Σαββατοκύριακα. Όταν ήμουν στο δημοτικό, οι γονείς μου με άφηναν να βλέπω τηλεόραση μισή ώρα τη μέρα, ενώ μου επέτρεπαν να παρακολουθώ απεριόριστα κινούμενα σχέδια τα πρωινά του Σαββάτου. Στην εφηβεία μου, εξασφάλισα την πολύτιμη άδειά τους να παρακολουθώ το *ER*, αν και κάθε επεισόδιο διαρκούσε τον διπλάσιο χρόνο από το καθημερινό μου όριο. Οικογενειακώς, παρακολουθούσαμε πολλές ταινίες και ακούγαμε ραδιόφωνο στο αυτοκίνητο από και προς το σχολείο, την προπόνηση του ποδοσφαίρου και το μπαλέτο, ενώ, όταν τα Χριστούγεννα του 1987, οι γονείς μου (ή μπορεί ο Άγιος Βασίλης) μου έφεραν δώρο έναν υπολογιστή Commodore, άρχισα να παίζω εκατοντάδες ώρες τα παιχνίδια Carmen San Diego και Oregon Trail, συνήθως με τον μπαμπά μου δίπλα μου.

Στο σπίτι μας, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είχαν τη θέση τους. Με εξαίρεση τους αγώνες φούτμπολ του Αρκάνσας, όταν καθόμασταν στο τραπέζι για φαγητό δεν βλέπαμε ποτέ τηλεόραση ούτε ακούγαμε ραδιόφωνο, ενώ η κατανάλωση των Μέσων –όπως και το φαγητό– ήταν μία οικογενειακή εμπειρία την οποία μοιραζόμασταν όλοι μαζί. Την ώρα του βραδινού, συχνά συζητούσαμε για τα ΜΜΕ στη ζωή μας, αλλά και γύρω από αυτήν. Οι γονείς μου ζητούσαν πάντα την άποψή μου για τις τηλεοπτικές εκπομπές, τις κινηματογραφικές ταινίες, τις μουσικές και τα ηλεκτρονικά παιχνίδια που κατανάλωνα μαζί τους και, σε πιο σπάνιες περιπτώσεις, μόνη μου ή με φίλους μου. Η πρώτη τέτοια συζήτηση που θυμάμαι αφορούσε τη Χιονάτη *Live**, όταν ήμουν γύρω στα πέντε. Η πιο δυσάρεστη ήταν όταν ομολόγησα πως είχα δει το *Dirty Dancing*** σ' ένα φιλικό σπίτι – ήμουν οκτώ ή εννιά ετών τότε και οι ταινίες με σήμανση «απαραίτητη η γονική συναίνεση για παιδιά κάτω των 13» απαγορεύονταν ρητά. Οι γονείς μου απογοητεύτηκαν και αυτό ήταν για μένα πολύ χειρότερο από οποιαδήποτε τιμωρία θα μπορούσαν να μου επιβάλουν – αν και νομίζω ότι επίσης μου απαγόρευσαν την έξοδο από το σπίτι για ένα Σαββατοκύριακο.

* Θεατρική παράσταση σε μορφή μιούζικαλ με θέμα το γνωστό παραμύθι, που μαγνητοσκοπήθηκε για την αμερικανική τηλεόραση και προβλήθηκε πρώτη φορά σε μορφή τηλεταινίας το 1980. (Σ.τ.Μ.)

** Αμερικανικό δραματικό ρομάντζο του 1987, που εκτυλίσσεται τη δεκαετία του 1950 και έχει ως θέμα την ερωτική αφύπνιση ενός έφηβου κοριτσιού με τον δάσκαλο χορού του καλοκαιρινού θέρετρου όπου κάνει διακοπές με την οικογένειά της. Η ταινία εκτόξευσε τη φήμη του πρωταγωνιστή Πάτρικ Σουείζι. (Σ.τ.Μ.)

Μεγαλώνοντας, κατάλαβα πόσο σημαντικό ήταν να συζητώ με τους γονείς μου για τα πράγματα που άκουγα, έβλεπα και διάβαζα –καθώς και τα συναισθήματα που μου γεννούσαν– αλλά και για όσα δεν έβλεπα, δεν άκουγα και στα οποία δεν συμμετείχα, έστω και αν τα έκαναν ενίοτε οι φίλοι μου.

Στο οικογενειακό τραπέζι μιλούσαμε επίσης για τα Μέσα που μιλούσαν για τη ζωή μας – τι έγραφαν οι τοπικές εφημερίδες και τι έλεγαν οι τοπικοί τηλεοπτικοί σταθμοί για την οικογένειά μας. Μερικές φορές ξεκινούσαν τη συζήτηση οι γονείς μου· άλλες φορές εγώ, με έναυσμα κάτι που είχα διαβάσει στην πρωινή εφημερίδα ή κάτι που μου είπε κάποιος στο σχολείο. Τι ήταν αλήθεια στην εκάστοτε ιστορία; Τι δεν ήταν; Γιατί μερικές φορές φαινόταν να μην έχει σημασία η αλήθεια; Όλες αυτές οι συζητήσεις με βοήθησαν να καλλιεργήσω έναν ευρύ και υγιή σκεπτικισμό απέναντι στα ΜΜΕ, καθώς και να αποκτήσω σεβασμό για την ικανότητά τους –μέσα από ένα άρθρο, ένα τραγούδι, ένα ηλεκτρονικό παιχνίδι ή μία ταινία– να ενδυναμώνουν ή να αποδυναμώνουν τον κόσμο. Στο γυμνάσιο πια, συνειδητοποίησα πόσο σημαντικό είναι να κατανοώ την πρόθεση και το μήνυμά της εκάστοτε είδησης, καθώς και τα συμφέροντα που εξυπηρετεί – είτε ήταν πολιτικά, είτε είχαν στόχο το κέρδος, είτε κάτι εντελώς διαφορετικό. Οι συζητήσεις μας γύρω από το οικογενειακό τραπέζι ενίσχυσαν επίσης τη σχέση μου με τους γονείς μου. Εφόσον μπορούσαμε να συζητάμε για τα καλά, τα κακά και τα άσχημα των Μέσων –είτε αυτά αφορούσαν την οικογένειά μας είτε είχαν σχέση με τα φανταστικά γεγονότα μιας τηλεοπτικής ή κινηματογραφικής παραγωγής–, τότε θα μπορούσαμε να μιλάμε για οτιδήποτε αφορούσε τις προσωπικές

μας ζωές. Με άλλα λόγια, οι συζητήσεις μας για τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης βοήθησαν να καλλιεργηθεί μια ειλικρινής και ανοιχτή σχέση ανάμεσα σ' εμένα και στους γονείς μου. Αυτή η ειλικρίνεια στις συζητήσεις μας συνεχίζεται μέχρι και σήμερα.

Ένα από τα πράγματα που δεν συζητήσα όμως με τους γονείς μου όταν ήμουν μικρή ήταν η επίδραση και ο αντίκτυπος των Μέσων στην ιδιωτική σφαίρα όλων μας, μικρών και μεγάλων. Με δεδομένο το συνεχές ενδιαφέρον που έδειχναν τα ΜΜΕ για τις ζωές μας τόσο στο Λιτλ Ροκ όσο και στην Ουάσινγκτον, αλλά και σήμερα, προέκυψε, όπως είναι φυσικό, το θέμα της ιδιωτικότητας. Ωστόσο, δεν συζητήσαμε ποτέ για τους τρόπους με τους οποίους τα κοινωνικά μέσα και η τεχνολογία δίνουν στα παιδιά και στους ενήλικες τη δυνατότητα να θυσιάσουν την ιδιωτικότητά τους προτού κατανοήσουν πλήρως τι ακριβώς είναι αυτή η ιδιωτικότητα, γιατί είναι σημαντική, αλλά και τις συνέπειες του να ζεις μια ζωή όπου η ιδιωτικότητα –είτε στο διαδίκτυο είτε εκτός– είναι ανύπαρκτη. Το Facebook και το Twitter δεν είχαν γεννηθεί ακόμη, ούτε καν στη φαντασία των δημιουργών τους, και δεν υπήρχε αυτό που λέμε διαδικτυακή ταυτότητα.

Σήμερα πολλά παιδιά περνούν περισσότερο χρόνο καταναλώνοντας τα Μέσα αντί να αλληλεπιδρούν με τους γονείς ή τους δασκάλους τους, και έτσι οι προκλήσεις που έχουν να αντιμετωπίσουν είναι τεράστιες· από τους πολυάριθμους νέους ανθρώπους που όταν φτάνουν στο λύκειο έχουν ήδη μετανιώσει για τις αναρτήσεις που έκαναν τα προηγούμενα χρόνια, μέχρι τον κυβερνοεκφοβισμό, την υπερβολική σεξουαλικοποίηση των γυναικείων χαρακτήρων στα ηλεκτρονικά παιχνίδια, αλλά και τη «χαλάρωση» (ratings creep) των χαρακτηρισμών καταλ-

ληλότητας για τις ταινίες και τη μουσική που καταναλώνουν τα παιδιά. (Οι ταινίες σήμερα περιέχουν κατά μέσο όρο πολύ περισσότερο σεξ και βία από ταινίες με την ίδια σήμανση καταλληλότητας πριν από δέκα ή είκοσι χρόνια).

Στο βιβλίο που κρατάτε, ο Τζέιμς Στάιερ εξηγεί ξεκάθαρα και με απόλυτο σεβασμό πώς αντιμετώπισε η δική του οικογένεια όλες αυτές τις προκλήσεις – και ευκαιρίες. Εξηγεί επίσης πώς μπορεί η κάθε οικογένεια να διαχειριστεί τον ρόλο που τα παραδοσιακά και τα ψηφιακά μέσα παίζουν στη ζωή των παιδιών τους, έτσι ώστε τα παιδιά να μην είναι υποχείρια των Μέσων, καθώς και τους τρόπους με τους οποίους μπορούν οι γονείς να βοηθήσουν τα παιδιά τους να γίνουν μεγαλώνοντας υπεύθυνοι και σωστοί ψηφιακοί πολίτες. Το ευτύχημα είναι ότι οι στρατηγικές που διατυπώνει ο Τζέιμς δεν είναι τίποτα δυσνόητες θεωρίες – είναι συγκεκριμένες και πρακτικές, έστω και αν δεν είναι πάντα εύκολες, τόσο για τα παιδιά όσο και για τους γονείς τους.

Γνώρισα τον Τζέιμς όταν ήμουν στο δεύτερο έτος στο κολλέγιο και παρακολούθησα ένα από τα μαθήματά του. Στη συνέχεια, παρακολούθησα άλλο ένα μάθημά του, έγινα βοηθός του, ενώ τον βοήθησα επίσης στην έρευνά του για το πρώτο του βιβλίο, *Ο άλλος γονιός* [*The Other Parent*]. Αργότερα, είχα την τιμή να γίνω δεκτή ως μέλος του συμβουλίου της Common Sense Media, της οργάνωσης που ίδρυσε ο Τζέιμς με σκοπό την εκπαίδευση και την επιμόρφωση των γονιών ώστε να είναι σε θέση να κάνουν τις σωστές επιλογές σε σχέση με τα Μέσα, με απώτερο στόχο την προαγωγή της πνευματικής, σωματικής και αναπτυξιακής υγείας των παιδιών τους. Εκτιμώ και θαυμάζω πολλά στοιχεία του Τζέιμς, αλλά πάνω απ' όλα την αφοσίωσή

του στην οικογένειά του και στην προσπάθεια να βοηθήσει τις απανταχού οικογένειες ώστε να βοηθήσουν με τη σειρά τους τα παιδιά τους να μεγαλώσουν με ασφάλεια και σιγουριά, χωρίς να τους λείψει η διασκέδαση. Ο απώτερος σκοπός του –αλλά και σκοπός της Common Sense Media– είναι να διασφαλίσει ότι τα Μέσα θα παίζουν έναν ενδυναμωτικό, υποστηρικτικό ρόλο στη μάθηση και στην ανάπτυξη των παιδιών, χωρίς όμως να γίνονται οι πρωταγωνιστές στη ζωή κανενός παιδιού. Το βιβλίο αυτό αποτελεί την πιο πρόσφατη προσπάθεια του Τζέιμς να πετύχει αυτό ακριβώς: να βοηθήσει τους γονείς και τους μελλοντικούς γονείς (ελπίζω ανάμεσά τους να είμαι και εγώ με τον Μαρκ) του 21ου αιώνα να βοηθήσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα παιδιά τους να γράψει το καθένα τη δική του ιστορία, να πρωταγωνιστήσει το καθένα στις δικές του ταινίες, να ανακαλύψει το καθένα τα δικά του όνειρα και να γίνει το καθένα μεγαλώνοντας ο άνθρωπος που ονειρεύεται, ανεξάρτητα από τις εφαρμογές, τις σελίδες στο Facebook, τα παιχνίδια, τις ταινίες ή τα τραγούδια που τυχαίνει να συγκεντρώνουν τις προτιμήσεις τη δεδομένη χρονική στιγμή.

Εισαγωγή

Είναι 6:30 το βράδυ, ώρα φαγητού στο σπίτι μας, και το τραπέζι είναι στρωμένο. Φωνάζω τον επτάχρονο Τζέσσι που κάνει ποδήλατο έξω στον δρόμο. Μπαίνει αργά μέσα στο σπίτι μας μ' ένα πλατύ χαμόγελο στο πρόσωπο.

«Μπαμπά» λέει «να δανειστώ το iPhone σου μετά το φαγητό για να παίξω ένα παιχνίδι μπόουλινγκ για δέκα λεπτά;»

Γελάω. Ξέρει την απάντηση, αλλά με ρωτάει έτσι κι αλλιώς.

Αρχίζω να μαζεύω και τα άλλα τρία παιδιά μας. Η Κάρλυ, δεκατεσσάρων ετών, είναι στο καθιστικό και κουνάει ρυθμικά το κεφάλι ακούγοντας μουσική στο iPod της. Στέκομαι όρθιος μπροστά της και λέω δυνατά –ώστε να με ακούσει πίσω από τα ακουστικά της– ότι τώρα τρώμε.

«Ένα λεπτό, μπαμπά» μου λέει γνέφοντας. «Μια στιγμή να τελειώσει το τραγούδι».

Δεν έχω ιδέα τι ακούει, ενώ δεν έχω εντοπίσει ακόμη τον δεκαεπτάχρονο γιο μας, τον Κερκ, αν και ξέρω καλά πού θα τον βρω. Μπαίνω στο σαλόνι και τον βλέπω, κολλημένο μπροστά στη μεγάλη τηλεόραση, να κρατά σφιχτά το χειριστήριο του

Χbox στο χέρι παίζοντας το αγαπημένο του ηλεκτρονικό παιχνίδι, το FIFA Soccer.

«Κερκ» του λέω «το φαγητό είναι έτοιμο».

«Να τελειώσω πρώτα το παιχνίδι, βρε μπαμπά;» με παρακαλάει. «Λίγα λεπτά μόνο ακόμα».

«Οχι! Αρκετά για σήμερα. Έπαιξες ήδη μία ώρα, δεν κάνει άλλο. Τώρα τρώμε! Μετά όμως» του λέω «θες να βγούμε έξω για καμιά πασούλα; Να μου δείξεις την καινούρια γυριστή μπαλιά που μου έλεγες».

Κλείνει γκρινιάζοντας το χειριστήριό του και μουρμουρίζει κάτι μέσα από τα δόντια του, αλλά με ακολουθεί στο τραπέζι. Τα άλλα παιδιά έχουν καθίσει ήδη – ανάμεσά τους και η Λίλυ, η οποία αποφοίτησε μόλις από το λύκειο.

«Γεια, μπαμπά, πώς πέρασες σήμερα; Μου δανείζεις το αμάξι σου για απόψε;» ρωτάει και χώνει το κινητό της στην τσέπη της. «Μόλις είδα στο Facebook ότι γίνεται ένα πάρτι και θα πάνε όλοι οι φίλοι μου». Με κοιτάζει μ' εκείνο το αξιολάτρευτο χαμόγελο που πάντα με ρίχνει.

Ανταλλάσσουμε ένα χαμόγελο με τη Λιζ, τη γυναίκα μου. Είμαστε πολύ χαρούμενοι που έχουμε όλα μας τα παιδιά στο σπίτι και που θα φάμε οικογενειακάς. Προσπαθούμε να τρώμε όλοι μαζί τουλάχιστον τέσσερις με πέντε φορές την εβδομάδα. Τηλέφωνα και λοιπές συσκευές απαγορεύονται αυστηρά στο τραπέζι, ακόμα και για τους γονείς. Είναι σημαντικό τελετουργικό: 45 λεπτά μακριά από οθόνες και υπολογιστές στη ζωή μιας οικογένειας που την κατακλύζουν τα ψηφιακά μέσα. Όπως τα περισσότερα σημερινά παιδιά, έτσι και η Λίλυ, ο Κερκ, η Κάρλυ και ο Τζέσσι ζουν μεγάλο μέρος της ζωής τους στον ψηφιακό

κόσμο. Η τεχνολογία είναι η μητρική τους γλώσσα και, όσο οι συσκευές συγκλίνουν και γίνονται ικανότερες και πιο φορητές, τα παιδιά τις χρησιμοποιούν –με πολύ μεγαλύτερη ευκολία από ό,τι εγώ και η Λιζ– για να συνδέονται, να δημιουργούν και να επικοινωνούν διαρκώς, σχεδόν από παντού και ουσιαστικά για τα πάντα.

Ως γονείς, πού βάζουμε το όριο; Πώς αντισταθμίζουμε τα προφανή οφέλη των υπολογιστών και των άλλων ψηφιακών τεχνολογιών με τους αυξανόμενους κινδύνους του εθισμού, της διάσπασης της προσοχής, της απώλειας της αθωότητας και της έλλειψης ιδιωτικότητας; Έτσι ραγδαία που αλλάζει η ψηφιακή πραγματικότητα των παιδιών μας, πώς μπορούμε να ξέρουμε σε τι είδους πράγματα εκτίθενται τα παιδιά, τι θα πρέπει να μας ανησυχεί, καθώς και ποιους κανόνες με βάση την κοινή λογική θα πρέπει να επιβάλουμε;

Προσωπικά σαστίζω μπροστά στις νέες ψηφιακές τεχνολογίες. Νιώθω ότι πρέπει να τρέχω συνεχώς για να τις προλάβω, αν και ως ιδρυτής και διευθύνων σύμβουλος της Common Sense Media, του κορυφαίου φορέα των ΗΠΑ σε θέματα επίδρασης των Μέσων και της τεχνολογίας στα παιδιά, είναι μέρος της δουλειάς μου. Όσο περισσότερο μιλάω με ειδικούς στην εκπαίδευση και την ανάπτυξη των παιδιών, καθώς και με δασκάλους και χιλιάδες γονείς σαν εμένα, σε ολόκληρη τη χώρα, τόσο πιο πολύ με συγκλονίζουν οι τεράστιες αλλαγές που συμβαίνουν μπροστά στα μάτια μας, με ελάχιστη δυστυχώς διερεύνηση και κατανόηση των επιπτώσεών τους στα παιδιά και την κοινωνία.

Οι κίνδυνοι για την παιδική και την εφηβική ηλικία

Ο Χάουαρντ Γκάρντερ, από την Παιδαγωγική Σχολή του Χάρβαρντ, ο οποίος ανέπτυξε τη θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης, χαρακτηρίζει την αλλαγή «κοσμοϊστορική». Παραλληλίζει την επανάσταση των ψηφιακών μέσων με την εφεύρεση της τυπογραφίας, λόγω της εκπληκτικής της επίδρασης στον τρόπο με τον οποίο επικοινωνούμε, μοιραζόμαστε πληροφορίες και αλληλεπιδρούμε με άλλους ανθρώπους. Δύσκολα πιστεύει κανείς ότι η μεγαλύτερη τεχνολογική πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι γονείς το 1990 ήταν ο έλεγχος της χρήσης των ενσύρματων τηλεφωνικών γραμμών από τα παιδιά τους. Πόσο άλλαξαν τα πράγματα από τότε! Και πόσο βαθιά έχουν επηρεαστεί οι δεξιότητες κοινωνικής, συναισθηματικής και γνωστικής ανάπτυξης των παιδιών μας! Είναι φορές που σκέφτομαι ότι τα παιδιά αποτελούν αντικείμενα ενός τεράστιου, μη ελεγχόμενου κοινωνικού πειράματος. Ενός πειράματος με δραματικό αντίκτυπο στις αντιλήψεις μας περί παιδικής ηλικίας, μάθησης και ανθρώπινων σχέσεων. Ως γονείς και παιδαγωγοί, πρέπει να πάρουμε μέρος σε αυτήν την καινούρια πραγματικότητα και να την επηρεάσουμε, όπως και τα παιδιά μας, με υγιείς και υπεύθυνους τρόπους.

Το θέμα είναι ότι τα παιδιά ρίχνονται σε αυτόν τον θαυμαστό καινούριο κόσμο από τη μέρα που γεννιούνται. Όταν οι γονείς αναρτούν στο διαδίκτυο χαριτωμένες φωτογραφίες των μικρών τους σε χαριτωμένες πόζες, δημιουργούν το πρώτο ψηφιακό ίχνος των παιδιών τους. Μέχρι την ηλικία των δύο χρόνων, πάνω από το 90 τοις εκατό των παιδιών έχουν κάποιο

ιστορικό στο διαδίκτυο, ενώ πολλά έχουν ήδη βρει τον τρόπο για να φωτογραφίζουν και να βλέπουν κινούμενα σχέδια στα έξυπνα τηλέφωνα των γονιών τους. Στα πέντε τους, πολλά παιδιά μπορούν να πληκτρολογήσουν στον υπολογιστή, ενώ «κατεβάζουν» και παίζουν παιχνίδια σε κινητά τηλέφωνα και σε ταμπλέτες. Θυμάμαι σαν να ήταν χτες τη μέρα που η κόρη μας, η Κάρλυ, έξι ετών τότε, πληκτρολόγησε για πρώτη φορά το όνομά της στη μηχανή αναζήτησης του Google.

Στα επτά ή οκτώ τους χρόνια, ορισμένα παιδιά έχουν δικό τους τηλέφωνο, παίζουν παιχνίδια σε εικονικούς κόσμους και χαζεύουν οθόνες όταν βρίσκονται με τους φίλους τους. Στα δέκα με έντεκα, κατεβάζουν και παρακολουθούν streaming περιεχόμενο στο διαδίκτυο, παίζουν διαδικτυακά παιχνίδια όπως το World of Warcraft και παρακαλάνε τους γονείς τους να τους πάρουν έξυπνα τηλέφωνα και να τα αφήσουν να φτιάξουν λογαριασμό στο Facebook. Στα δώδεκα με δεκατρία, τα περισσότερα παιδιά έχουν δική τους σελίδα στο Facebook – με ή χωρίς την άδεια των γονιών τους. Χρησιμοποιούν την τεχνολογία στη σχολική τάξη, ενώ αντί να μιλάνε πρόσωπο με πρόσωπο με τους φίλους τους, ανταλλάσσουν γραπτά μηνύματα ή επικοινωνούν μέσω του Facebook. Τα παιδιά συνδέονται με το διαδίκτυο στο σπίτι, στα σπίτια φίλων, στη βιβλιοθήκη και στο λεωφορείο. Φτάνοντας στην εφηβεία, κατοικούν εξ ολοκλήρου σε έναν εικονικό κόσμο με διαδικτυακές και εξωδιαδικτυακές ταυτότητες, καθώς και ιδιαίτερες γλώσσες, κοινωνικούς κανόνες και σχέσεις – συνήθως χωρίς την επίβλεψη κάποιου ενήλικα. Ποστάρουν, δημιουργούν και ποζάρουν για ένα αόρατο κοινό – συχνά δίχως να αντιλαμβάνονται πως, ακόμα και όταν αλλά-

ξουν και ωριμάσουν, τα διαδικτυακά λάθη στην κρίση τους και οι προσωπικές αναρτήσεις για τις οποίες θα έχουν μετανιώσει δεν πρόκειται να εξαφανιστούν. Δεν υπάρχει ένα κουμπί που να σβήνει τα πάντα, και έτσι οι συνέπειες ενός παιδικού λάθους μπορεί να αποδειχθούν απίστευτα επώδυνες.

Τα πέντε τελευταία χρόνια, παρατηρώ τον τρόπο που τα κοινωνικά δίκτυα, ιδίως το Facebook, έχουν μεταμορφώσει τις ζωές των φοιτητών μου στο πανεπιστήμιο του Στάνφορντ, όπου διδάσκω πολιτικά δικαιώματα, πολιτικές ελευθερίες και δικαιώματα των παιδιών. Η τεχνολογία άλλαξε κυριολεκτικά τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι συνδέονται, συναντιούνται και παρουσιάζουν την εικόνα τους στον κόσμο. Το ενδιαφέρον είναι ότι σε ένα πρόσφατο γκάλοπ που έκανα στους φοιτητές μου, περισσότεροι από τους μισούς απάντησαν ότι θα ήθελαν να μην υπήρχε το Facebook. Πολλοί είπαν ότι δεν τους αρέσει ο τρόπος που απορροφάει τόσο πολύ από τον χρόνο τους, καθώς και η επιρροή του στις αλληλεπιδράσεις τους με φίλους και γνωστούς. Πολλοί μου είπαν ότι το Facebook μπορεί να μειώσει την ποιότητα και το βάθος των προσωπικών σχέσεων και να αποδυναμώσει τις βασικές επικοινωνιακές τους δεξιότητες. Φυσικά, όμως, είναι αναγκασμένοι να είναι στο Facebook, όπως μου είπαν, επειδή είναι και όλοι οι άλλοι.

Το Facebook, το μεγαλύτερο κοινωνικό δίκτυο στον κόσμο, ιδρύθηκε το 2004 από τον Μαρκ Ζάκερμπεργκ και το φίλο του από το Χάρβαρντ τον Εντουάρντο Σέβεριν. Αρχικά αποτελέσε ένα εργαλείο κοινωνικής δικτύωσης το οποίο προοριζόταν αποκλειστικά για τους φοιτητές του Χάρβαρντ, αλλά πολύ γρήγορα εξαπλώθηκε στους φοιτητές και άλλων ελίτ πανεπι-

στημίων, όπως το Στάνφορντ, το Γέιλ και το Κολούμπια. Λίγο καιρό μετά, το Facebook επεκτάθηκε σε εκατοντάδες κολέγια των ΗΠΑ, αποδεικνύοντας περίτρανα την εντυπωσιακή δυνατότητα ταχύτητας εξάπλωσης του παγκόσμιου ιστού, ιδίως των κοινωνικών δικτύων. Το 2005, το Facebook άνοιξε τη σελίδα του για μαθητές λυκείου, ενώ την επόμενη χρονιά καλωσόρισε έναν ολοένα αυξανόμενο αριθμό ενηλίκων.

Όπως και οι άλλες σελίδες κοινωνικών δικτύων, έτσι και το Facebook λειτουργεί βασικά σαν ένα σύστημα αλληλοσυνδεόμενων προσωπικών προφίλ· πρόκειται ουσιαστικά για εύκολα προσαρμοζόμενες προσωπικές σελίδες, στις οποίες ακόμα και οι άσχετοι με την τεχνολογία μπορούν να επιλέξουν την εικόνα του προφίλ τους, καθώς και να προσθέσουν πολλές ακόμα φωτογραφίες, «ενημερώσεις κατάστασης» και προσωπικές πληροφορίες. Επίσης, οι χρήστες του Facebook μπορούν να αφήνουν σχόλια στις φωτογραφίες των άλλων χρηστών, καθώς και να πατάνε το «like» κάτω από μία συγκεκριμένη εικόνα, ανάρτηση ή ιστοσελίδα, αν θέλουν να την «επαινέσουν» ηλεκτρονικά. Το πρόβλημα ξεκινάει όταν τα ευάλωτα νέα παιδιά αυτοπροσδιορίζονται μέσω του «like» ή όταν τα σχόλια κάτω από τις φωτογραφίες γίνονται κακά, σκληρά και γεμάτα μίσος, όπως συμβαίνει συχνά.

Προσωπικά, θεωρώ ότι οι ιστοσελίδες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, όπως είναι το Facebook και το Google Plus, αποτελούν σπουδαίο τρόπο για να έρχεσαι σε επαφή και να διατηρείς επικοινωνία με παλιούς και νέους φίλους. Είμαι πολύ πιο ενήμερος για τις ζωές των παλιών συμμαθητών μου, για παράδειγμα, τώρα που πολλοί από αυτούς επικοινωνούν μαζί

μου μέσω του Facebook. Βλέπω επίσης ότι το LinkedIn αποτελεί σπουδαία πηγή επαγγελματικών διασυνδέσεων για φίλους και συναδέλφους, οι οποίοι το χρησιμοποιούν ώστε να μην χάνουν την επαφή με συνεργάτες τους ή για να βρίσκουν ευκαιρίες απασχόλησης, ακόμα και για να προσλάβουν προσωπικό. Μαζί με το Craigslist, το LinkedIn έφερε την επανάσταση στη διαδικασία των προσλήψεων.

Όμως, η αλήθεια είναι ότι τα παιδιά χρησιμοποιούν τα κοινωνικά δίκτυα διαφορετικά από τους ενήλικες, με τρόπους που μπορεί να είναι βλαβεροί και επιζήμιοι. Η δεκαοκτάχρονη κόρη μου, Λίλυ, για παράδειγμα, κοροϊδεύει όταν οι μεγάλοι μιλούν για τις θετικές κοινωνικές εμπειρίες τους στο Facebook. «Όταν τα παιδιά μπαίνουν στο Facebook» εξηγεί η Λίλυ «η εμπειρία είναι εντελώς διαφορετική. Δηλαδή καμία σχέση». Αντί να χρησιμοποιούν το Facebook και τα άλλα κοινωνικά δίκτυα για να ενισχύσουν τις προσωπικές τους σχέσεις, λέει, πολλά παιδιά, κυρίως έφηβοι, τα χρησιμοποιούν αντί για τις αληθινές διαπροσωπικές επαφές. Οι αναρτήσεις και η ανταλλαγή γραπτών μηνυμάτων είναι γρήγοροι, αποτελεσματικοί και ψυχροί τρόποι επικοινωνίας, ιδίως από τη στιγμή που δεν χρειάζεται να αντιληφθείς τις συναισθηματικές αποχρώσεις των εκφράσεων του προσώπου και του τόνου της φωνής του ανθρώπου με τον οποίο επικοινωνείς. Εκτός αυτού όμως οι νέες μορφές ηλεκτρονικής επικοινωνίας μπορεί να αποδειχτούν σκληρές και επώδυνες, ενώ οι ανώνυμες διαδικτυακές κοινότητες μπορεί να μεγεθύνουν αυτομάτως τον αντίκτυπο και τον πόνο που προκαλούν ο σχολικός εκφοβισμός, το κουτσομπολιό και ο κοινωνικός αποκλεισμός.

Ένα δεκαπεντάχρονο κορίτσι σε ένα σχολείο κοντά στο σπίτι μας αυτοκτόνησε όταν ανακάλυψε μέσω του Facebook ότι δεν την είχαν καλέσει σε ένα πιτζάμα πάρτι. Πρόκειται για τραγική και ακραία περίπτωση, αλλά καθημερινά και παντού υπάρχουν παιδιά που γίνονται μάρτυρες ή θύματα κυβερνοεκφοβισμού. Μέσω δημοφιλών εφαρμογών όπως το Honesty Box, το οποίο επιτρέπει στους χρήστες την αποστολή ανώνυμων, μη ανιχνεύσιμων μηνυμάτων, πολλά παιδιά νιώθουν ότι μπορούν να αναρτούν οτιδήποτε, για τον οποιονδήποτε, όσο επιβλαβές ή ψευδές και αν είναι. Άλλες δημοφιλείς εφαρμογές, όπως το Compare People, ενθαρρύνουν τα παιδιά να συγκρίνουν και να κατατάσσουν τους εαυτούς τους σε δεκάδες ευαίσθητες κατηγορίες –π.χ. ποιος είναι πιο χαριτωμένος, σέξι και έξυπνος– σε σχέση με τα άλλα παιδιά που συμμετέχουν στο ίδιο κοινωνικό δίκτυο. Επιπλέον, οι έφηβοι δημιουργούν τεράστιες «λίστες φίλων» στο Facebook και αποκτούν followers στο Twitter ως μέτρο αξιολόγησης και σύγκρισης της δημοφιλίας τους. Σε μία φάση της ζωής των παιδιών που η αποδοχή των συνομηλίκων αποτελεί πρώτιστο μέλημά τους, και η αυτοεκτίμησή τους μπορεί να είναι πολύ ευάλωτη, αυτά τα απρόσωπα ψηφιακά εργαλεία γίνονται συχνά αντικείμενο κατάχρησης, με βλαβερές συνέπειες για εκατομμύρια παιδιά και τραγικές επιπτώσεις για κάποια από αυτά.

Από το 2007, όταν γνώρισα τον Μαρκ Ζάκερμπεργκ σε ένα συνέδριο της Google, προσπαθώ να καταλάβω τι ακριβώς σημαίνει το Facebook για τα παιδιά και την ευρύτερη κοινωνία. Σήμερα το Facebook αποτελεί τον κολοσσό των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Τα μέλη του έφτασαν σχεδόν το ένα δισεκα-

τομμύριο παγκοσμίως, από λίγα μόλις εκατομμύρια πριν από έξι χρόνια. Είναι πλέον η ιστοσελίδα με τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα στις ΗΠΑ, ξεπερνώντας ακόμα και την Google, ενώ έφερε κυριολεκτικά επανάσταση στον τρόπο που οι νέοι άνθρωποι επικοινωνούν, δημιουργούν σχέσεις και εκφράζουν την ταυτότητά τους. Και όλα αυτά έγιναν ουσιαστικά χωρίς καμία εμπεριστατωμένη ανάλυση των επιπτώσεών του. Αν το Facebook ήταν χώρα, θα ήταν η τρίτη μεγαλύτερη σε πληθυσμό, πίσω μόνο από την Κίνα και την Ινδία. Και όπως κάνουμε και με τους άλλους αναδυόμενους παγκόσμιους γίγαντες, έτσι και με το Facebook επιλέγουμε με προσωπική μας ευθύνη να αγνοούμε την ανάπτυξη και τη δύναμή του.

Αποφάσισα να συμπεριλάβω το Facebook στον τίτλο του βιβλίου μου για δύο λόγους. Πρώτον, το Facebook αποτελεί για μένα το ισχυρότερο σύμβολο της ψηφιακής επανάστασης και των επιπτώσεών της στα παιδιά και τους εφήβους. Δεύτερον, πολλοί από τους γονείς και τους δασκάλους τους οποίους συνάντησα κατά τη διάρκεια της έρευνάς μου για το βιβλίο αυτό μου είπαν πόσο ανήμποροι αισθάνονται απέναντι στο Facebook και τη λεγόμενη ψηφιακή πραγματικότητα που αντιπροσωπεύει είκοσι τέσσερις ώρες το εικοσιτετράωρο, επτά μέρες την εβδομάδα. Νιώθουν μόνοι μπροστά στους φόβους για τον τρόπο που τα κοινωνικά δίκτυα επηρεάζουν τη σχέση των παιδιών με τον εαυτό τους και με τους άλλους, ενώ αισθάνονται ανίσχυροι και αδύναμοι να αντιδράσουν. Πολύ απλά, η ταχύτητα της αλλαγής είναι τόσο καταγιστική ώστε δεν είδαν τις αλλαγές αυτές να έρχονται και τώρα νιώθουν απροστάτευτοι απέναντι στον τεράστιο αντίκτυπό τους.

Όμως οι γονείς έχουν το δικαίωμα –ή μάλλον το χρέος– να μιλήσουν και να ακουστούν. Έχουν το δικαίωμα και την ευθύνη να ασκούν έλεγχο στον τρόπο που οι ίδιοι ανατρέφουν τα παιδιά τους, καθώς και στις πλατφόρμες των νέων τεχνολογιών που παίζουν τόσο τεράστιο ρόλο στη ζωή των παιδιών τους. Έγραψα αυτό το βιβλίο για να ενδυναμώσω τους γονείς, πρωτίστως, αλλά και τους δασκάλους και τους νέους ανθρώπους. Σκοπός του βιβλίου είναι να σας προσφέρει ορισμένες από τις βασικές γνώσεις και πληροφορίες που χρειάζεστε ώστε να κατανοήσετε τι συμβαίνει, καθώς και τη δυνατότητα να έχετε άποψη για την επίδραση που ασκούν τα κοινωνικά μέσα στα παιδιά σας και στην κουλτούρα μας εν γένει. Η γονική στάση μπορεί και παίζει όντως τεράστιο ρόλο στη ζωή των παιδιών – και η καλά πληροφορημένη γονική συμπεριφορά που βασίζεται στην κοινή λογική είναι απολύτως αναγκαία στην ιλιγγιώδη νέα ψηφιακή εποχή.

Φυσικά, το ζήτημα δεν περιορίζεται στο Facebook και στα άλλα κοινωνικά μέσα, αλλά είναι πολύ ευρύτερο. Υπάρχουν σήμερα περίπου 2 δισεκατομμύρια χρήστες του ίντερνετ παγκοσμίως, ενώ πάνω από 5 δισεκατομμύρια άνθρωποι έχουν κινητά τηλέφωνα. Οι συνέπειες αυτής της συνδεσιμότητας είναι πολύ απλά αδιανόητες. Σύμφωνα με μία πρόσφατη μελέτη, οι μέσοι έφηβοι 13-17 ετών ανταλλάσσουν 3.339 μηνύματα τον μήνα¹ δηλαδή, γύρω στα 111 τη μέρα.¹ Όμως, οι νέοι άνθρωποι δεν χρησιμοποιούν τα τηλέφωνα τους μόνο για να ανταλλάσσουν μηνύματα και για τα εκάστοτε τηλεφωνήματα, αλλά και για να ακούνε μουσική, να δημιουργούν βίντεο, να τραβάνε και να μοιράζονται φωτογραφίες, και για να μπαίνουν στο

διαδίκτυο. Βέβαια, χρησιμοποιούν ηλεκτρονικούς υπολογιστές για να κάνουν τις σχολικές τους εργασίες. Τους χρησιμοποιούν όμως και για να κάνουν κοινωνικές επαφές, να βλέπουν βίντεο και να δημιουργούν ταινίες και τραγούδια. Δεν παρακολουθούν απλώς τηλεόραση, ούτε ακούνε απλώς το iPod τους, ούτε παίζουν απλώς ηλεκτρονικά παιχνίδια. Κατοικούν σε ένα εικονικό σύμπαν που διαμορφώνει την πραγματικότητά τους, ορίζει τις προσδοκίες τους, καθοδηγεί τη συμπεριφορά τους και προσδιορίζει τα ενδιαφέροντα, τις επιλογές και τις αξίες τους.

Είτε μας αρέσει είτε όχι, τα παιδιά περνούν πλέον πολύ περισσότερο χρόνο με τα Μέσα και την τεχνολογία, παρά με την οικογένειά τους ή στο σχολείο. Αφιερώνουν στα Μέσα και στην τεχνολογία σχεδόν ένα ολόκληρο οκτάωρο ημερησίως κατά μέσο όρο (ή σχεδόν έντεκα ώρες την ημέρα, συνυπολογίζοντας τον χρόνο κατά τον οποίο εκτελούν πολλαπλές δραστηριότητες παράλληλα), οπότε μιλάμε για πολύ περισσότερο χρόνο από όσο αφιερώνουν σε οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα.² Τι είδους μηνύματα για τη ζωή αφομοιώνουν; Τίνος τα μηνύματα δέχονται; Τι βλέπουν και τι μαθαίνουν; Και τι γνωρίζουμε εμείς για τον αντίκτυπο αυτής της πραγματικότητας στην ανάπτυξη καθώς και στην κοινωνικοσυναισθηματική τους υγεία;

Ενδεχομένως εμείς θεωρούμε ότι η ενασχόληση των παιδιών με το διαδίκτυο, τα κινητά και την τεχνολογία είναι η «ψηφιακή ζωή» τους. Όμως, για τα ίδια τα παιδιά, ο δικτυωμένος, διαδικτυακός τους κόσμος είναι η ίδια η ζωή που μάλιστα εκτοπίζει και αντικαθιστά τον πραγματικό, φυσικό κόσμο της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας που αποτελούσε ανέκαθεν τη βασική ανθρώπινη εμπειρία. Βρέθηκα πρόσφατα

σ' ένα δωμάτιο με τρία δωδεκάχρονα κορίτσια τα οποία κάθονταν σε έναν καναπέ λίγα μόνο εκατοστά μακριά η μία από την άλλη. Παρότι είχαν πιάσει μια συζήτηση, δεν μιλούσαν μεταξύ τους. Αντάλλασσαν γραπτά μηνύματα. Δεν είχαν καμία οπτική επαφή μεταξύ τους και δεν κοίταξαν ούτε για μια στιγμή η μία την έκφραση ή τη γλώσσα του σώματος της άλλης. Αντιθέτως, κάθονταν εκεί, με τα μάτια κολλημένα στα έξυπνα τηλέφωνα τους και με τα δάχτυλά τους να πετάνε πάνω από τα πλήκτρα, ανταλλάσσοντας ψηφιακά μηνύματα. Αυτή η μετατόπιση από τη διαπροσωπική στην ψηφιακή επικοινωνία αποτελεί τεράστια αλλαγή με εξαιρετικά μεγάλο αντίκτυπο για τα παιδιά και την κοινωνία, τον οποίο δεν έχουμε ούτε καν αρχίσει να κατανοούμε πλήρως, αλλά ούτε και να διερευνούμε.

Μην ξεγελιάστε. Η αλλαγή είναι τεράστια και συμβαίνει με αστρονομική ταχύτητα. Όταν οι περισσότεροι από μας ήμασταν στην προεφηβεία ή στην εφηβεία μας, δεν μοιραζόμασταν πληροφορίες για την προσωπική μας ζωή με ένα τεράστιο, αόρατο, διαδικτυακό κοινό. Δεν μας αποσπούσαν διαρκώς την προσοχή, ούτε μας διέκοπταν διάφορα γραπτά μηνύματα και άμεσα μηνύματα (IM) στη μέση του σχολείου, του διαβάσματος και των προσωπικών μας συζητήσεων. Στην περίπτωση που είχαμε υπολογιστή, ήταν συνήθως καρφωμένος σε ένα τραπέζι ή γραφείο, φυσικά περιορισμένος, και δεν ερχόταν παντού μαζί μας, όπως γίνεται τώρα, με τη μορφή πανίσχυρων κινητών τηλεφώνων –μίνι υπολογιστών τσέπης– που επιτρέπουν στα παιδιά πρόσβαση στο διαδίκτυο όπου και αν βρεθούν. Οι γονείς μας μπορούσαν να μας προστατεύσουν σε έναν βαθμό, ελέγχοντας την πρόσβασή μας στο μέσο αυτό – όπως όταν κρατάμε τα παι-

διά μακριά από τη βαθιά πλευρά της πισίνας μέχρι να μάθουν αρκετά καλό κολύμπι. Τώρα όμως τα ψηφιακά μέσα και η τεχνολογία βρίσκονται παντού· μέχρι και στο όρος Έβερεστ υπάρχει υπηρεσία 3G. Τα κινητά τηλέφωνα δίνουν στα παιδιά τη δυνατότητα να συνδέονται με το διαδίκτυο και να «ταξιδεύουν» παντού, από οποιοδήποτε μέρος, ανά πάσα στιγμή – συχνά εν αγνοία των γονιών τους και χωρίς την επίβλεψή τους. Έτσι, αντί να μένουν στην ασφαλή πλευρά της πισίνας, τα σημερινά παιδιά και οι έφηβοι κολυμπούν στα βαθιά ενός αχανούς ωκεανού πληροφοριών και μιντιακών εντυπώσεων. Επειδή δεν είναι πάντα δυνατόν να τα προφυλάξουμε από τα επικίνδυνα νερά, είναι πιο σημαντικό από ποτέ να τους δώσουμε εκείνες τις δεξιότητες που χρειάζονται ώστε να σερφάρουν, να παίζουν και να εξερευνούν με ασφάλεια, και να μην πνιγούν.

Διαβάστε τη συνέχεια στο βιβλίο.

Το FACEBOOK στη ζωή των παιδιών μας

Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, οι γονείς χρειάζονται βοήθεια για να καθοδηγήσουν με ασφάλεια τα παιδιά τους στην επαφή με τον διαδικτυακό κόσμο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Το facebook στη ζωή των παιδιών μας προσφέρει μια σειρά από πρακτικές και άμεσες συμβουλές και απαντήσεις σε ερωτήσεις σχετικά με τους σοβαρότερους κινδύνους στη χρήση των μέσων ενημέρωσης και της τεχνολογίας:

- ▶ **θέματα σχέσεων**
- ▶ **διαταραχές προσοχής**
- ▶ **εθισμός**
- ▶ **ελλιπής προστασία στο διαδίκτυο**

Αντί να αποκλείει εντελώς τα παιδιά από διαδικτυακές εικόνες και μηνύματα, η πρακτική προσέγγιση του Τζέιμς Π. Στάιερ προσφέρει χρήσιμα εργαλεία που μας βοηθούν να φιλτράρουμε αποτελεσματικά το διαδικτυακό περιεχόμενο. Με αυτό τον τρόπο λαμβάνουμε σωστές αποφάσεις για τα παιδιά μας, σε όποια ηλικία και αν βρίσκονται, με βάση πάντα τις πεποιθήσεις και τις αξίες μας, ενώ κατορθώνουμε να διατηρήσουμε μια πολύ καλή σχέση μαζί τους.

[www.facebook.com/
minoaseditions](http://www.facebook.com/minoaseditions)

www.minoas.gr

9 789604 819690
ISBN 978-960-481-969-0

ΚΩΔ. 32075